

Kerstconcerten met de Vijfde van Mahler

Alexei Ogrintchouk dirigent

15.12 Enschede
17.12 Utrecht
21.12 Apeldoorn
22.12 Nijmegen
23.12 Arnhem
26.12 Arnhem

programma

Gustav Mahler
(1860-1911)

Symfonie nr.5 in cis
I. **Trauermarsch.** In gemessenem Schritt. Streng.
Wie ein Kondukt. Stürmisch bewegt.
Mit größter Vehemenz.

II. **Scherzo.** Kräftig, Nicht zu schnell.

III. **Adagietto.** Sehr langsam

Geen pauze

Rondo Finale. Allegro - Allegro giocoso. Frisch.

Orkest van
Gelderland
& Overijssel

toelichting

Nieuwe muziek in oude vormen

Vanaf zijn eerste symfonieën was Mahler al vernieuwend: geen muziek als doel op zich, maar muziek als middel om levensvragen te stellen en antwoorden te vinden. In zijn eerste symfonie gaat het over het leven van een gepassioneerde jongeman, gebaseerd op de roman *Titan*, geschreven door Jean Paul. De tweede symfonie, '*Auferstehung*', gaat over de onsterfelijkheid en de derde over de natuur in relatie met de mens en God. De hemel is vervolgens het onderwerp in de vierde symfonie. Mahlers teksten over zijn eigen werken én de zangpartijen in enkele symfonieën laten geen twijfel over de rode draad in zijn werken: de wereld, het leven en de dood. Hij heeft die thema's nooit écht kunnen loslaten, maar in de loop van zijn vijfde symfonie durft hij er wel wat afstand van te nemen. Wellicht hadden zijn eerdere symfonieën hem het vertrouwen gegeven dat hij als componist ook zou kunnen overtuigen met een volledig instrumentaal werk. Zo liet hij in de periode dat hij de vijfde symfonie schreef de teksten uit *Des Knaben Wunderhorn* grotendeels achter zich. Die teksten had hij eerder in een liedcyclus verwerkt, waaruit hij vervolgens weer putte voor zijn tweede, derde en vierde symfonie. In deze werken is dan ook de zogenaamde 'wunderhornlyriek', over het leven en de natuur, goed te horen. In de vijfde symfonie lijkt die inspiratiebron er minder sterk te zijn.

Niet alleen door het ontbreken van zang, maar ook door de vorm is de vijfde symfonie Mahlers meest conventionele werk tot dan toe. De vijf delen kunnen worden gezien als een klassieke driedeligheid: de eerste twee delen, somber van karakter, vormen het begin, daarna volgt een uitgebreid scherzo als middendeel en in de laatste twee delen,

die ook samen als één kunnen worden gezien, breekt de zon definitief door.

Van begrafenismars naar walsjes

Zo ver is het aan het begin van de symfonie nog niet: de trompet leidt een droevige eerste sectie in met een ritme dat sterk doet denken aan een andere vijfde symfonie: die van Beethoven. Mahler heeft dit motief gebaseerd op de Oostenrijks-Hongaarse 'Generalmarsch'. Als klein jongetje al kende hij alle militaire marsmuziek van buiten, doordat hij vlak bij een militaire kazerne woonde. De *Trauermarsch* ('begrafenismars'), zoals Mahler het eerste deel heeft genoemd, ontaardt in een felle strijd tegen de dood, waarin het onheilspellende motief van de trompet nog een aantal keren terugkeert. Het tweede deel bevat een aantal melodieën uit het eerste deel en vormt een stormachtigere tweede helft van het eerste grote gedeelte van de symfonie.

Na een lange onderbreking volgt het langste deel van het werk: het scherzo, dat in alle opzichten een groot contrast vormt met de twee voorgaande delen. Zo klinken er volop walsjes en Ländler in het derde deel. De Oostenrijkse Ländler, een afkorting van Ländlicher Tanz (landelijke dans), is een wat ruwere variant van de wals, waarin jongens indruk proberen te maken op meisjes. Op sommige momenten in het scherzo ontspoord de onschuldige dansmuziek in romantische climaxen, maar het drama van de eerste twee delen komt niet meer terug. Er is ook een bijzondere rol weggelegd voor de hoorn: een van de hoornisten maakt zich los van de overige en krijgt een belangrijke solo. Minstens zo opmerkelijk in het derde deel is dat de instrumenten elkaar veelvuldig imiteren.

MAHLER TRAD MET DEZE SYMFONIE UIT ZIJN COMFORT ZONE: GEEN ZANG, MAAR KLASSIEKE VORMEN, BAROK CONTRAPUNT EN EEN SPEELSE FINALE.

De verschillende lagen die zo in het orkest ontstaan, met andere woorden het contrapunt, is een duidelijke verwijzing naar de muziek van Bach. Mahler verdiepte zich in deze periode grondig in een nieuwe uitgave van de volledige werken van Bach en dirigeerde en arrangeerde diens muziek.

Mahler op zijn hoogtepunt

Na het middendeel vormen het vierde en vijfde deel samen het gelukzalige laatste gedeelte van de symfonie. Geroemd en geliefd is het vierde deel, het *adagietto* voor strijkers en harp. Hoewel *adagietto* een verkleinwoord is van *adagio* (langzaam), bedoelde Mahler niet dat het deel een beetje langzaam moest worden gespeeld. In de eerste drie maten heeft hij namelijk drie keer en in twee verschillende talen 'zeer langzaam' geschreven. Waarschijnlijk slaat de verkleining van *adagio* eerder op de korte duur van het deel: in de uitvoering van het Koninklijk Concertgebouworkest onder leiding van Willem Mengelberg, een goede vriend van Mahler, slechts zeven minuten. Daarmee is het orkest recordhouder, het andere uiterste staat op naam van de Berliner Philharmoniker en Bernard Haitink: bijna een kwartier. Het *adagietto*, liefdevol en intiem, is een liefdesverklaring aan zijn geliefde Alma Schindler. Hij had haar na het voltooien van het tweede deel ontmoet en zou het jaar daarna met haar trouwen. Wellicht heeft die ontmoeting ook een rol gespeeld bij de overgang van

de duistere eerste twee delen naar een gelukzaliger vervolg. Mahler schreef bij het vierde deel een gedicht aan Alma, dat begint met 'hoezeer ik je liefheb, kan ik je niet met woorden zeggen'. Gelukkig zegt het *adagietto* meer dan duizend woorden.

Vrijwel zonder onderbreking gaat het *adagietto* over in het vreugdevolle vijfde deel. Met solo's voor veel verschillende instrumenten, waaronder weer nadrukkelijk de hoorn, en met veel snelle imitaties – Bach is nooit ver weg in deze symfonie – leidt de finale uiteindelijk tot een uitgelaten slot. En dat in de vorm van een rondo, een klassieke vorm waarin telkens een refrein terugkomt.

Mahler trad met deze symfonie uit zijn comfort zone: geen zang, maar klassieke vormen, barok contrapunt en een speelse finale. Of het de kennismaking met Alma was, de uitgave van Bachs werken, het loslaten van *Des Knaben Wunderhorn*, een groot zelfvertrouwen, of een combinatie van dit alles, zullen we nooit zeker weten. Wel dat het van korte duur was: met privé nog altijd de wind in de zeilen schreef hij zijn zesde symfonie, bijgenaamd 'de tragische'. Het bleek een voorbode voor enkele zeer droevige jaren. Zo vreugdevol als in de vijfde symfonie zou het nooit meer worden; een hoogtepunt in Mahlers leven. Gelukkig heeft hij dat vastgelegd.

Bart de Graaf

biografie

Alexei Ogrintchouk

De Nederlands-Russische dirigent Alexei Ogrintchouk geeft al vanaf zijn dertiende concerten als hoboïst in Rusland, Europa en Japan. Hij studeerde af aan de befaamde Gnessin Staatsacademie voor Muziek in Moskou en het Parijse conservatorium en won een aantal internationale concoursen, waaronder op 19-jarige leeftijd het prestigieuze CIEM-concours van Genève. Daarnaast was hij de winnaar van twee Victoires de la Musique Classique in 2002, de Russische Triomfprijs in 2005 en de Borletti-Buitoni Trust Award in 2007. Bovendien maakte hij deel uit van de prestigieuze Rising Stars- en BBC New Generation Artists-programma's.

Alexei Ogrintchouk is sinds augustus 2005 als solohoboïst verbonden aan het Koninklijk Concertgebouworkest. Daarvoor bekleedde hij vanaf zijn twintigste dezelfde functie bij het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Als charismatische en technisch briljante hoboïst heeft hij gesoleerd onder de grootste dirigenten en bij de

beroemdste orkesten van de wereld. Ogrintchouk werd in 2011 als opvolger van Maurice Bourgue benoemd tot hoofdvakdocent aan de Haute École de Musique de Genève. Hij is sinds 2010 gastdocent aan het Koninklijk Conservatorium van Den Haag en geeft wereldwijd masterclasses.

Als dirigent stond Alexei Ogrintchouk onder andere voor het Orkest van het Mariinski-theater, het Sint-Petersburgs Filharmonisch Orkest, het Orchestre Philharmonique de Monte-Carlo, het Brussels Philharmonic, het Orchestre National des Pays de la Loire, Sinfonia Lahti, Phion, Camerata RCO, het Concertgebouw Kamerorkest, Amsterdam Sinfonietta, Kremerata Baltica, het Orchestre de Chambre de Lausanne, het Orchestre de Chambre de Genève en het Verbier Festivalorkest.

Met ingang van seizoen 2023/2024 is Ogrintchouk benoemd tot chef-dirigent van Phion.

biografie

Phion, Orkest van Gelderland & Overijssel

Phion, Orkest van Gelderland & Overijssel, wil voor zoveel mogelijk mensen van betekenis zijn met live symfonische muziek. Met onze chef-dirigent Alexei Ogrintchouk en onder de bezielende aanvoering van onze concertmeesters Mathieu van Bellen en Bas Treub bieden we een grote variëteit aan muzikale programma's, met als doel te inspireren en te verrassen. Daarbij worden niet alleen bestaande tradities bevestigd en versterkt, maar ook grenzen verlegd en kaders doorbroken. Het orkest introduceert nieuwe thema's en gaat samenwerken aan binnen en buiten het eigen vakgebied.

Door de rijke symfonische programmering, coproducties met culturele partners, coachingsactiviteiten in de amateursector, muziekeducatie en talentontwikkeling en door het begeleiden van de Nederlandse Reisopera en van diverse koren, vervult Phion een actieve rol in de Gelderse en Overijsselse samenleving. Hiermee is het orkest trots onderdeel van het culturele ecosysteem van deze twee provincies, en stevig verankerd in de samenleving.

Phion beleef je elke keer anders en er valt voor iedereen iets te ontdekken. We ontmoeten je graag.

BINNENKORT IN DE CONCERTZAAL

Kijk op **phion.nl**:

voor meer informatie én alle concerten, en
schrijf je in voor onze nieuwsbrief, dan blijf je automatisch op de hoogte

05.01 - 14.01

Nieuwjaarsconcerten met Caraïbische swing

In Zutphen, Arnhem, Enschede, Doetinchem, Zwolle en Nijmegen begint 2024 met Antilliaanse walsen en tumba's en swingende Latijns-Amerikaanse muziek. Gezongen door IZALINE CALISTER en onder leiding van Wayne Marshall geeft dat een spetterend vuurwerk.

20.01 - 21.01

Passie voor Bach - Con Amore II

Aardse en hemelse liefde staan centraal in dit concert. Naast de bruiloftscantate van een van Bachs jeugdhelden klinkt ook Bachs 'Liebster Jesu, mein Verlangen'. Vertolkt door musici van ons orkest, violsoliste Carla Leurs en klavecijnist en organist Pieter Dirksen. In Zwolle, Enschede en Steenwijk.

26.01 - 11.02

De kleuren van het symfonieorkest

Maak kennis met het kleurenpalet van een symfonieorkest. Musici van Phion nemen je in diverse bezettingen mee in de muziek van Mozart, Dvořák, Poulenc en Tsjaikovski. Een kleurrijke en muzikale reis in Ede, Nijverdal, Hardenberg, Kampen, Dinxperlo, Rijssen en Raalte.

Volg ons:

Met dank aan:

Ministerie OCW, Provincies Gelderland en Overijssel, gemeentes Apeldoorn, Arnhem, Enschede en Nijmegen, Familie Heersink Innovatie Fonds, Paul Pella Fonds, Sociëteit Apollo, Stichting Vrienden van Phion, Aldino Moda, Appeldoorn, Bömer Engineering services, Koninklijke Burgers' Zoo, Den Hartog Heuff notarissen, Dirkwager, Eshgro, Heutink Foundation, INN'Twente, Landgoed De Wilmersberg, Regalis, Van 't Hof Schoonmaak en ZON Zwolle.

Je kunt Phion op allerlei manieren steunen. Kijk voor meer informatie op **phion.nl** bij Steun.

Orkest van
Gelderland
& Overijssel